

Adevărul despre istoricul ceramicii de Vama

Prea puțin se cunoaște istoricul acestui meșteșug care s-a practicat doar într-o singură localitate din Țara Oașului paginile 4-5

Peste 100.000 de persoane au vizitat anul acesta Târgul de carte Gaudeamus

Organizatorii Târgului de carte Gaudeamus anunță că au numărat aproximativ 115.000 de vizitatori la cea de-a 26-a ediție a evenimentului. Găzduită de Pavilionul B2 Romexpo în perioada 20 - 24 noiembrie, s-a încheiat duminică seara 24 noiembrie la capătul unui adevărat maraton editorial care adaugă în palmaresul de un sfert de secol al evenimentului: circa 115.000 de vizitatori, aproape 900 de lansări de carte, dezbateri și sesiuni de autografe și peste 250 de participanți, reuniți în 200 de standuri care au acoperit o suprafață de peste 8.300 de metri pătrați.

Regizorul ucrainean Oleg Sențov a primit la Strasbourg Premiul Saharov 2018

Regizorul ucrainean Oleg Sențov a primit Premiul Saharov, câștigat anul trecut, într-o ceremonie organizată în plenul Parlamentului European, ne anunță printr-un comunicat trimis pe adresa redacției biroul de presă al Parlamentului European. Oleg Sențov a primit Premiul Saharov în 2018, dar nu a putut veni anul trecut la ceremonia de la Strasbourg, pentru că era în închisoare. A fost încarcerat pentru că a protestat împotriva anexării Crimeii, regiunea în care s-a născut, de către Rusia. Pe 7 septembrie 2019, regizorul ucrainean a fost eliberat în urma unui schimb de prizonieri între Rusia și Ucraina.

Cu ocazia înmânării premiului, președintele Parlamentului European, David Sassoli a spus: „În mod clar, ați fost ferm în susținerea principiilor și convingerilor dumneavoastră, domnule Sențov, pentru care ați plătit un preț foarte mare: propria libertate. Nimeni nu ar trebui să plătească pentru acest lucru.”

Președintele Sassoli a laudat curajul luptătorilor pentru libertate care iau poziție atunci când sunt încălcate drepturile omului. „Domnul Sențov a fost eliberat, dar mulți alții, inclusiv bloggeri și jurnaliști precum Stanislav Aseiev, sunt încă ținuți prizonieri în estul Ucrainei. Cerem eliberarea acestora”, a adăugat domnul Sassoli. În timpul ceremoniei, Oleg Sențov a declarat: „Primirea acestui premiu este o onoare și o responsabilitate uriașă. Accept acest premiu, pe care nu îl consider o onoare personală, ci un premiu dedicat tuturor prizonierilor politici ucraineni care s-au aflat în închisorile rusești și tuturor celor care mai sunt încă acolo”. Mai mult, acesta și-a manifestat aprecierea pentru Uniunea Europeană și valorile democratice și a criticat practicile „militariste” ale Rusiei.

”Maria, regina României”, un film necesar pentru regăsirea istoriei

PAGINA 8

Ioan Ardeleanu Senior, un intelectual format în România Mare

Acum 111 ani se naștea una dintre personalitățile emblematice ale nord-vestului României, pedagog de excepție, un organizator cum puțini erau, un mare patriot, iubit și urât la fel de mult de contemporanii săi care nu-i agreau realizările de excepție după cum însuși mărturisea: „Ca dascăl am muncit în Sighetul Silvaniei, Crișeni, Eriusâncrai, Siciu, Sărăuad și Tășnad, toate din județul Sălaj și plecând din fiecare sat fără voia mea și prin forța împrejurărilor, ori că eram fără stagiu militar, ori pe postul altuia, ori din dorința conducerii inspectoratului școlar de a mă «promova» în posturi mai însemnate, cum s-a zis. Pe lângă cunoștințe corespunzătoare în toate satele am semănat suflet și dragoste de Neam și Țară. Coruri de copii, coruri mixte de tineret au răsunit în toate satele mele.”

Continuare pagina 3

Satu Mare, al doilea oraș după Miskolc unde comerțul cu articole din piele era profitabil

PAGINA 2

Octavian Goga, ideea Unirii

PAGINA 7

ISTORIE

Ospăț la restaurant

Krausz Áron, proprietarul hotel-restaurantului „Zöldfa” („Copacul verde” care a funcționat în „Casa albă”) a ajuns vineri seara la o idee genială în timpul primului act al piesei „Regimentul de femei” și anume să invoce zilele frumoase de odinioară cu membrii trupei actuale a teatrului. El a invitat întreg personalul trupei la restaurantul său, însă având în vedere că invitația a fost făcută în timpul spectacolului, doamnele nu s-au putut prezenta la restaurant, așa că doar bărbații trupei s-au putut bucura de această ospitalitate.

Oaspeții au petrecut până la orele dimineții cântând multe melodii maghiare de suflet. Melodia cu cel mai mare succes a fost o arie din opereta „Studentii veseli” cântată lângă un vin bun: „Cu paharul plin de vin, dar cu buzunarul gol”.

Bunul proprietar, înțelegând pe deplin sensul acestei melodii, a decis că va organiza un mare revelion, la care va primi cu plăcere personalul trupei la cină cu familia sa.

Inundații parțiale în orașul nostru

La intersecția străzii Kisfaludy (Iuliu Hossu) cu strada Verbőczy (Mileniului), în fața casei văduvei lui Szabó Pál, se face de obicei o inundație atât de mare, încât orice încercare de trecere fără pericol este imposibilă. Mai ales ieri, nivelul apei a fost mare - de 1 metru - din cauza că aici nu s-a asigurat scurgerea apei. Despre circulația atelejelor nici nu putea fi vorba, pentru că această stradă scurtă din centrul orașului nostru nu este pietruită nici astăzi.

Noi avem deja și tramvai, însă ar trebui să avem în vedere și circulația cu vaporul, pentru că situația actuală este nestenabilă. O analiză a situației actuale, a fost cerută de mai mulți sătmăreni prin intermediul ziarului nostru.

Micul Monaco

“Micul Monaco” a fost perturbat din nou de poliție. Dar unde este micul Monaco, numit și „berăria maghiară”? În Mintiu, la colțul Pieței Isván (Erolilor Revoluției) cu str. Kazinczy (Șt. cel Mare). În ziua de 28 noiembrie cinci inși au jucat acolo cărți de la ora 8 seara până-n zorii zilei următoare.

Dar despre cine este vorba? Păi, asta nu se poate da publicității, pentru că este vorba de niște cetățeni onorabili, care pot juca 21, dar nu-și pun numele în joc. În afară de acești cinci domni, și proprietarul restaurantului a participat la joc, dar numai în calitate de chibit.

Un domnișor și-a pierdut în joc ceasul său de aur cu lanțisor cu tot, un alt domn medalionul de aur al soției sale. Nu ar fi deranjați cei în cauză de pierderile suferite, însă investigația poliției poate va stărni în familiile lor oarecare discuții.

Informația Zilei

ISSN 1222-4715

Director general - **D. Păcuraru**Director editor: **Ilie Sălceanu**

Redactor șef suplimente - **Adriana Zaharia**
(Informația Zilei de Duminică și Sănătate și Frumusețe, Informația TV)

Redacția Satu Mare:
str. Mircea cel Bătrân nr. 15
Satu Mare, cod 440012
Telefon: 0261-767300
e-mail: redactiasm@informatia-zilei.ro

www.informatia-zilei.ro

Există unele ramuri industriale care au înflorit în trecut, dar care au suferit un declin natural odată cu progresul civilizației. Acestea nu mai pot revitaliza cu niciun fel de injecții. Este vorba în primul rând de industria gubei, care s-a limitat după un timp doar la ținuturile valahe, apoi industria olăritului, care a suferit mari pierderi de circulație datorită vaselor de fontă și a celor de fier emailat.

Satu Mare, al doilea oraș după Miskolc unde comerțul cu articole din piele era profitabil

O analiză a creșterii și descreșterii industriei Sătmarului este prezentată în presa vremii

În ziarul Szamos din 2 decembrie Teitelbaum Herman semnează un articol interesant: “Dezvoltarea industriei noastre”. Pornind de la dorința autorităților locale de a înființa o școală de industrie lemnului și metalelor, autorul face o analiză a industriei Sătmarului și propune mai degrabă o școală de industrie a pielii. Aflăm astfel că Satu Mare, după Miskolc a fost al doilea oraș din Ungaria unde comerțul cu articole din piele era înfloritor. Iar târgurile de piele naturală din Satu Mare au fost vestite pe o rază de 3-4 comitate. Ce s-a întâmplat? Odată cu industrializarea, meșteșugarii au rămas cu metodele învechite și nu au mai făcut față.

O știre mai puțin obișnuită informează sătmărenii că inima și creierul criminalului Papp Béla au fost analizate la institutul din Budapesta. Din punct de vedere fiziologic, specialiștii nu au constatat nimic anormal, prin urmare criminalul și-a ucis fratele cu sânge rece. Din știrea cu titlul “Micul Monaco” veți afla că unii sătmăreni erau stăpâniți de patimă jocurilor de cărți. Fiind vorba de “niște cetățeni onorabili” care “pot juca 21, dar nu-și pun numele în joc”, identitatea lor a fost ținută secret.

"Dezvoltarea industriei noastre

Poate apucăm și noi ca o rază de soare să ajungă și asupra orașului Satu Mare din galactica pe care o numim puterea națională centrală. Primarul orașului nostru a anunțat la o întâlnire recentă vestea îmbucurătoare venită de la guvern, că se are în vedere înființarea unei școli de industrializarea lemnului și de prelucrare a metalelor. Ministrul comerțului, aflat în orașul nostru a binevoit să întărească și verbal această intenție, spunând totodată că mai trebuie să așteptăm pentru că alte trei orașe se află la rând pentru astfel de școli. Domnul ministru a spus că el nu ține neapărat la aceste două ramuri industriale și sprijină și alte profiluri dacă acestea corespund mai bine realităților locale.

Deci și orașul Satu Mare are șanse să ajungă între cele favorite, adică în rândul acelor orașe care s-au dezvoltat din punct de vedere economic cu susținerea guvernului, iar noi trebuie să privim această circumstanță cu mulțumiri, pentru că noi am cheltuit deja prea mult în interes public, așa că nu mai avem resurse pentru fără care nu putem vorbi despre dezvoltarea industriei locale și despre competitivitate, deci despre dezvoltarea vieții noastre economice. Până când această promisiune generoasă se va realiza, avem timp să discutăm despre acele ramuri industriale care au nevoie de sprijin mai mare în condițiile noastre.

După părerea mea, trebuiesc sprijinite în primul rând acele ramuri, care asigură pâinea pentru cât mai mulți muncitori, care vor fi capabili să se cultive din punct de vedere teoretic și practic,

Casa Meșteșugarilor din Satu Mare

ca printr-o dezvoltare adecvată să se oprească importul în masă a mărfurilor străine. Aceste considerente m-au făcut ca la respectiva întâlnire să propun ca în loc de profilul de prelucrare lemnului și a metalelor, să solicităm guvernului o școală și ateliere de instruire cu profil de prelucrare a lemnului și a pielii.

Eu recunosc că și în cazul industriei de prelucrare a metalelor pot fi multe ramuri care se pot ridica prin instruire la un grad de artă, dar deocamdată, când industria țării și mai ales cea a orașului nostru este încă rudimentară și se luptă cu grija pâinii de toate zilele, scopul nu poate fi esteticul și arta, ci producția de masă a articolelor de o largă circulație, ca acestea să fie accesibile cu un aspect exterior atrăgător și bine făcute pe piața de consum, și să fie competitive la preț cu mărfurile similare din străinătate. Dar hai să luăm la rând acele ramuri ale industriei care funcționează într-adevăr, ca să aflăm, dezvoltarea cărei ramuri va asigura cel mai bine în viitor o redevență în folosul comunității în urma unor eforturi și sacrificii făcute pentru ele.

Există unele ramuri industriale care au înflorit în trecut, dar care au suferit un declin natural odată cu progresul civilizației. Acestea nu mai pot revitaliza cu niciun fel de injecții. Este vorba în primul rând de industria gubei, care s-a limitat după un timp doar la ținuturile valahe, apoi industria olăritului, care a suferit mari pierderi de circulație datorită vaselor de fontă și a celor de fier emailat. Croitorii de ținute maghiare au o desfacere la fel ca înainte, dar cei care se ocupă de această meserie dau faliment pe rând, pentru că s-a creat o concurență prea mare în vederea achiziționării stofei necesare din cauza unor credite ușor accesibile. Deci această ramură produce mai mult față de cât au nevoie clienții. Și în industria mică de producere a îmbrăcămintei țărănești constatăm o decădere normală, deci în cazul acestora este păguboasă orice tendință de sprijin de dezvoltare.

Industria țesutului la noi a fost întotdeauna doar una casnică, care a fost practică de femeile casnice de la țară, mai mult pentru contracararea inactivității, ca nefiind la noi nici în trecut și nici azi o sursă permanentă de venituri, până când munca agricolă asigură un câștig zilnic considerabil. Această posibilitate de a obține venituri se justifică doar în

cauza declinului acestei ramuri industriale, care odinioară a fost una înfloritoare. Ucenicii din școală și callele în meseria de tăbăcar au putea învăța în atelierul de instrucție nu doar acele metode vechi și inadecvate pentru progres cu care ei se întâlnesc în sistemul vechi al breslelor, dar ar învăța cum să facă din pielea de oaie și de capră un produs asemănător de piele de căprioară. Iar din această piele prin vopsire se pot confecționa și tapete-rie de mobilă și alte obiecte de lux bine plătite.

Cât de dezvoltată era mai de mult tăbăcăria și unde a ajuns ea, nu trebuie ilustrat cu cifre. Târgurile de piele naturală din Satu Mare au fost vestite, cele 3-4 comitate vecine au adus toată marfa de piele crudă pe piața de la noi, cu toate că aceste comitate s-au ocupat la o scară mare de creșterea bovinelor. Pe piața de la noi s-au întâlnit vânzătorii și cumpărătorii până când tăbăcarii noștri au fost în măsură să prelucreză pielea crudă și să aprovizioneze pantofarii, cizmarii și curelarii cu materia primă necesară.

Insă pretențiile au crescut, pe tot globul a avut loc o dezvoltare privind producția industrială, numai tăbăcarii noștri au rămas cu metodele vechi privind prelucrarea pielii, astfel a scăzut competitivitatea lor și din această cauză a scăzut atât de mult această ramură a industriei, așa încât azi doar puțini oameni pot trăi din tăbăcărie.

Declinul industriei tăbăcăriei a tras cu sine în mod obligatoriu și industriile de cizmar, de pantofar și de curelar, pentru că aceștia nu au acces pe piețele noastre la materia primă de piele ieftină și conform cerințelor moderne de azi, și în acest fel nu doar materia primă de piele merge în locuri străine, dar ea este readusă la noi din Austria sub formă de cizme, pantofi și curele pentru cai.

Aceasta este istoria tristă a industriei noastre de piele, cu toate că în țara noastră, după Miskolc, orașul Satu Mare a fost al doilea oraș, unde comercializarea articolelor de piele a avut circulația cea mai mare, iar și azi, după un declin foarte mare, această industrie este deasupra tuturor celorlalte ramuri industriale, nu doar privind numărul muncitorilor, dar și din privința volumului tranzacțiilor. Mii și mii de persoane așteaptă o revigorare a situației de la reforma promisă.

Camera de comerț și industrie de la Debrecen ar avea o sarcină benefică și folositoare dacă în timpul până când în orașul nostru s-ar înființa această școală profesională, pe baza datelor adunate, ar studia nu doar cauzele declinului industriei noastre de prelucrare a pielii, dar și căile prin care această ramură industrială s-a putea revigora în cadrul micii industrii prin instruire, și cum s-ar putea crea o muncitorime prin ateliere de instrucție care cu timpul ar putea duce înainte cauza dezvoltării acestei industrii.

Teitelbaum Herman

Inima și creierul lui Papp Béla

Inima și creierul criminalului Papp Béla au ajuns prin profesorul universitar dr. Thanhofer la institutul ce cercetare național. Prima investigație s-a efectuat la departamentul nr. 2 al acestei instituții, în urma căreia s-a stabilit, că inima și creierul lui Papp Béla au fost normale de tot, și nu s-a constatat nicio anomalie în legătură cu acestea.

(Szamos, 2 decembrie 1900)

Traducere Veres Isvan
Rubrică realizată de A. Zaharia

PERSONALITĂȚI

Destinul lui Ioan Ardeleanu Senior seamănă cu al altor dascăli care s-au format în perioada interbelică, iar după schimbările diferitelor regimuri au continuat să creadă în idealurile formatoare, vremurile însă le-au fost potrivnice: Mihai Bălaj, Ioan Giurgea și chiar Nae Antonescu.

Ioan Ardeleanu Senior face parte din prima generație de tineri educați și creșcuți în România Mare

Anul acesta, în luna octombrie s-au împlinit 111 ani de la naștere

Urmare din pagina 1

Ioan Ardeleanu Senior face parte din prima generație de tineri educați și creșcuți în cadrele României Mari, cu o pregătire temeinică, animați de un fierbinte patriotism, idealști, care și-au închinat viața pro-pășirii noului stat românesc. Destinul său seamănă cu al altor dascăli care s-au format în perioada interbelică, iar după schimbările diferitelor regimuri au continuat să creadă în idealurile formatoare, vremurile însă le-au fost potrivnice: Mihai Bălaj, Ioan Giurgea și chiar Nae Antonescu.

Date biografice

Ioan Ardeleanu Senior s-a născut la 28 octombrie 1908, în comuna Supuru de Sus, județul Sălaj într-o familie de țărani mijlocași, din părinții Vasile Ardeleanu și Floarea (născută Farcău). Arborele genealogic al familiei Ardeleanu își trage seva din Munții Apuseni. În preajma războaielor con-duse de Horea, Cloșca și Crișan, străbunicul dinspre tată, Endreica și fiul său Ioanaș s-au refugiat, așezându-se în Supuru de Sus, în jurul anului 1785. Ionaș l-a avut pe Ștefan, bunicul lui Ioan Ardeleanu Senior. Ștefan l-a avut pe Vasile, tatăl lui Ioan Ardeleanu senior, mort în Galiția, în timpul Primului Război Mondial la 3 aprilie 1916. Rămas orfan, cu o soră și un frate, a fost crescut de mama sa care era casnică. Fratele său, Teodor Ardeleanu, a căzut în luptele de la Crimskaia (Krim-skaia) în ziua de 17 aprilie 1943. Această informație o avem din ziarul „Curentul”, anul XVI, nr. 5.503, duminică, 13 iunie 1943. Refugiații ardeleni aflați într-un regiment de pe front anunță moartea camaradului lor și îi îndeamnă pe cei de acasă să aprindă o lumânare pentru sufletul celui căzut. Știrile decupată din ziar a fost lipită în spatele cărții care i-a aparținut lui Ioan Ardeleanu senior, „Oameni din Sălaj”. Sora lui s-a căsătorit în Supuru de Sus și a fost casnică.

Cele 4 clase primare le-a făcut în comuna Supuru de Sus (1917-1922). Din toamna anului 1922 a plecat la Școala Normală de învățători din Zalău, unde a făcut 6 clase. În iunie 1928 obține diploma de învățător. Nu avea încă 20 de ani împliniți! A desfășurat o bogată activitate didactică de luminare a maselor din sate în: Sighetu Silvaniei, Crișeni, Eriusâncrai, Siciu, Sărăuad și Tășnad, învățând director în comuna Supuru de Jos (toate în fostul județ Sălaj). De la 1 septembrie 1928 până la 15 august 1952 și-a desfășurat activitatea de dascăl cu pasiune pentru instrucția și educarea copiilor. Din anul școlar 1928-1929 a fost învățător în comuna Sighetu Silvaniei. Din 15 august 1929 a plecat în armată, la Regimentul 88 Infanterie Careii Mari unde a stat până la 15 august 1930. La eliberare primește un certificat de bună purtare pe timpul aflat sub drapel, unde i se face și o descriere a trăsăturilor fizice: părul blond, talia 175/85, sprâncene blonde, ochi albaștri, gura potrivită, bărbia ovală, nasul potrivit, fără semne particulare.

A devenit membru pe viață al „Astrei”

În anul școlar 1930-1931 a fost învățător în comuna Crișeni, județul Sălaj, 1931-1932 învățător în comuna Eriu – Sâncrai, iar din anul școlar 1932 – 1933 a fost învățător în comuna Siciu, județul Sălaj. De aici se păstrează procesul verbal de predare a școlii primare de stat. Într-un an școlar este de mirare că a putut realiza acest tânăr care nu demult ieșise de pe băncile școlii, ceea ce ne demonstrează realele calități de dascăl. Astfel, se notează

Fotografie de la cununia lui Ioan Ardeleanu Senior cu Sofia Mazilu

că predă arhiva, materialul didactic, biblioteca fără nici o lipsă! Crease în școală o agentură a „Astrei” care avea o bibliotecă cu 433 volume (ținute într-un dulap propriu având plătite abonamente la următoarele ziare: „Foaia Noastră” (Cluj), „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), „Gazeta de Duminică” (Șimleu Silvaniei), „Albina” (București). A introdus între documentele predate și Cartea de Aur a comunei Siciu scrisă de el, care cuprindea monografia comunei, a școlii și a bisericii. A creat Societatea de lectură „Ardeleana” a elevilor de la școala primară de stat, iar printre documentele predate se număra și o culegere de folclor local și o bibliotecă de 35 de volume. Predă de asemenea și o Societate cooperativă „Silvania” cu 31 de membri elevi, cu un capital subscris de 320 de lei și capital vărsat de 86 de lei. Era în curs de organizare și Muzeul școlar, mobilierul fiind terminat urmând amenajarea. Din toamna anului 1933 îl găsim învățător în comuna Sărăuad unde a stat până în toamna anului 1936. Din procesul verbal de predare-primire a școlii încheiat între Ioan Ardeleanu Senior ca predător și Gheorghe Patachi ca primitor, în data de 3 noiembrie 1936 rezultă câteva din realizările extraordinare pe care le-a lăsat în urmă Ardeleanu. Și aici predă toate bunurile fără nici o lipsă, biblioteca pedagogică cu 39 volume, Societatea de lectură „Ardeleana”, organizată în toamna lui 1933 care avea deja 240 volume în bibliotecă dar și 5 caiete cu folclor adunat din localitate, Societatea de lectură „Dr. Vasile Lucaciu” a tinerilor din comună care avea o bibliotecă de 232 de volume, un steag al asociației precum și ziare abonate pe anul în curs („Gazeta de Vest”-Oradea, „Foia Noastră”-Cluj, „Albina”-București), un aparat de radio în stare de funcționare care costase 7.500 lei, din care biserica greco-catolică a dat 3.500 lei iar comitetul școlar 4.000 lei. Se predă de asemenea Cooperativa școlară „Albina” organizată cu elevii școlii în anul 1934.

În perioada aceasta petrecută la Sărăuad a devenit membru pe viață al „Astrei” în anul 1934 și a început să țină o Carte de Aur în care a consemnat evenimentele însemnate din viața comunei, bisericii și școlii, practic pe care a introdus-o în toate localitățile în care a activat ca învățător.

Cariera didactică

Din anul 1936-1940 a fost învățător -director în Tășnad. A participat la nenumărate cursuri de cultură generală (1933 la Sibiu, 1936 la Câmpulung Muscel, etc.), promovând și toate gradele didactice fără probleme (1932 - definitivatul, decembrie

1936 - gradul II, martie 1941 - gradul I, aprilie 1945 - gradul de învățător superior).

În septembrie 1940 s-a refugiat în România

Din septembrie 1940 până în 1945 a fost refugiat cu soția Sofia și băiatul Inocențiu Ioan în România. Prima dată s-a stabilit în Târgoviște, vechea cetate de scaun a Țării Românești, la cumnatul lui, Nicolae Mazilu, directorul liceului „Enăchită Văcărescu”. Apoi, Ministerul Educației Naționale l-a trimis la Blaj ca institutor la Școala de Aplicație a Școlii Normale Române Unite, iar soția într-un post similar la Școala Normală de învățătoare. El a plecat intempestiv cu câteva geamantane, iar mama, într-o noapte, l-a transportat cu căruțele arhiva și biblioteca din Tășnad ascunzându-le în podul șurii din Supuru de Sus. Deja avea o arhivă și o bibliotecă din cărți rare, foarte căutate de istorici și literați. A fost de asemenea secretar general al Asociației refugiaților și expulzaților ardeleni din Blaj și județul Târnava Mică din care făceau parte personalități marcante: dr. Dumitru Manu, profesor de teologie la Cluj-Napoca, dr. Emil Precup, director de liceu din Gherla, Francisc Hubic, profesor de teologie la Oradea, Vasile Pop, profesor la Sighet etc. A organizat o casă de primire cu două camere în care erau 10 paturi, pentru că zilnic soseau refugiații din nordul Ardealului ocupat de horthyști. El îi găzduia până când aceștia își găseau de lucru și locuință. Dar nu primea doar români ci și evrei care și ei fugeau de horthyști!

A îndeplinit și funcțiile de contabil între anii 1941-1942 și apoi de director al cooperativei „Ardealul” din Blaj a refugiaților și expulzaților. Din această perioadă se păstrează un convocator de ședință, tipărit, în care se chemau membrii cooperativei de consum „Ardealul” la ședința care urma să se desfășoare în data de 19 ianuarie 1943. Adresa era semnată de profesor Vasile Popp, președintele cooperativei și Ioan Ardeleanu Senior, secretar-contabil al cooperativei.

Însă, cea mai mare fericire a lui a fost când Ministerul l-a detașat ca cercetător la biblioteca Mitropoliei în anul școlar 1943-1944 pentru realizarea unei lucrări de documentare istorică și pedagogic intitulată „Institute și mijloace de pregătire a învățătorilor români din Ardeal înainte de 1918”.

Să-l lăsăm pe Ardeleanu Senior să înfățișeze starea de fericire în care s-a aflat în această perioadă: „Din Biblioteca Centrală din Blaj am cules nectar și polen cu

atăta sete, pătruns de cel mai sfânt fior, simțindu-mă într-o enfuziune de cea mai înaltă trăire cu mării cărturari ai Blajului, care-și aveau aci adunate toate strădaniile și jertile lor pentru luminarea Românilor de pretutindeni. Mă priveau și mă chemau din rafturile unor dulapuri originale: Gri-gore Maior, intemeietorul bibliotecii, cel dintâi profesor al Blajului și compatriot de-al meu din Sărăuadul Sălajului, George Sincăi, Petru; Maior, Samuil; Micu, Simion; Bărnuțiu, Timotei; Cipariu, Augustin; Buna și toți marii arhierii ai Blajului începând cu Inocențiu Micu, ctitorul cetății și până la ultimul, dr. Vasile Suciu, „Vodă” al Blajului cum îi zicea Nicolae; Iorga. Am trăit aici clipe atât de înaltă spiritualitate pe care nu numai că nu le-am trăit înainte și de atunci până azi, dar care mi-au lăsat în suflet liniă, urme definitive, pentru toată viața”.

În toamna anului 1944, după eliberarea Ardealului de Nord, Ministerul Învățământului în acord cu Comisariatul pentru organizarea Ardealului și pe baza propunerii Inspectoratului regional Alba Iulia, îl numește pe Ioan Ardelean Senior, inspector școlar șef peste învățământul din Sălaj. La 3 noiembrie 1944 sosește la Zalău împreună cu aparatul administrativ al județului însă în 13 noiembrie trebuie să se retragă la ordinul trupelor de ocupație sovietice, la insistențele iridentei maghiare foarte puternică și încă în funcții. Situația învățământului românesc din Sălaj era catastrofală. Din 802 învățători câți erau în anul 1940 mai rămăseseră în timpul dicitului doar 52 de învățători români. În ianuarie 1945 Ministerul îl trimite din nou cu câteva vagoane de manuale și fonduri bănești cu o escală la Cluj, ca să se poată sonda atitudinea comandamentului sovietic, ca să înceapă în Sălaj organizarea învățământului românesc. Ioan Ardeleanu Senior descrie acele clipe extreme de grele: „După 4 ani de ocupație, am deschis învățământ românesc, am rechemat din refugiu pe învățătorii care-și părăsise vtrele și catedrele în toamna anului cutremurului de graniță și pământ, am deschis liceu românesc în capitala județului, am garantat și organizat învățământ în limba maternă pentru toate naționalitățile conlocuitoare. Dar rechemarea învățătorilor români din refugiu implica destituirea învățătorilor maghiari din sate românești, (unii dintre ei fără pregătire necesară n.n.) și protipendă maghiară n-a putut răbda acestea... M-au lovit și în urmă am căzut”.

Căderea lui s-a întâmplat în toamna anului 1945. A activat apoi ca învățător la Zalău până în anul 1948 când a fost mutat la Supuru de Jos unde a condus Gimnaziumul unic de aici. Dintr-o autobiografie pe care o întocmește în 25 noiembrie 1949, în plină epocă stalinistă, rezultă că a fost „amăgit”, după destituirea lui din funcția de inspector șef, și a intrat în Partidul Național Țărănesc unde a ajuns secretar județean. Din „Mărturi” rezultă însă că adeziunea lui la P.N.Ț. a fost din convingere: „... am intrat în partid fără nici o formalitate, fiind mai mult o fuziune, o regăsire de front pentru aceleași credințe...”. Probabil că această înscrisiere a fost la îndemnul prietenului său Corneliu Coposu care pe vremea aceea era secretarul particular al lui Iuliu Maniu, deci nu a fost în nici un caz „amăgit”. O mică parte din corespondența lui Ioan Ardeleanu Senior a fost publicată într-o revistă din Zalău.

În anul 1947, după desființarea P.N.Ț. se înscrie în Frontul Plugarilor, ajungând membru în Comitetul de plasă Supuru de Jos. A fost arestat de mai multe ori în anii 1945-1952 sub diferite pretexte dar pentru perioade scurte de timp: 1945, 19 noiembrie 1946, 29 decembrie 1947, ianuarie 1950.

În 13 august 1952 este dat afară din învățământ. Și totuși nu a putut evita arestarea și detenția care survine în 15 august 1952, după care este ținut în închisoare, fără judecată până în 1 iulie 1954. Despre eventualele motive ale arestării și închiderii sale putem să ne facem o idee dintr-un memoriu (51/598/63 din 20 aprilie 1963) prin care Ardeleanu Senior cerea reprimirea în învățământ deoarece acuzațiile care i s-au adus erau absurde și mincinoase. Printre acuzații figurau că a luat parte la războiul antisovietic, că a fost secretarul lui Iuliu Maniu etc. Ardeleanu scria în memoriu că a fost luat „participant de mare anvergură în războiul antisovietic... luat drept secretarul lui Maniu, pe motive simple, aproape similar cu acelea că mi-am uscat rufele la aceleași soare cu el...”. A stat până în 8 ianuarie 1953 în închisoarea din Carei alături de Augustin Osian, dr. Vasile Condor, dr. Alexandru Pop, Mihail Boca, Ioan Tătaru, preot Vasile Șuta și alții. Apoi este dus la București unde este închis în lagărul de triere de la Ghencea, colonia de muncă Dudu, lângă Chiajna, la Văcărești din octombrie 1953, unde îl întâlnește „... pe bunul și vechiul meu prieten și conju-detean Corneliu Coposu ... povestindu-ne reciproc pățaniile în zile la rând”. Au stat împreună până în 30 iunie 1954 când Ardeleanu a fost eliberat. De remarcat că între ianuarie-iunie 1954 I. Ardeleanu Senior a ținut colegilor de cameră (peste 180 persoane) un curs de istorie a Transilvaniei. Mai amintim că între colegii de cameră se numărau personaje celebre din lumea universitară românească interbelică: dr. Vladimir Dumitrescu, prof. univ. Eugen Daschievici, dr. Victor Papilian etc.

Ioan Ardeleanu Senior a încercat de două ori reintoarcerea în învățământ, în 1963 când a depus la Ministerul Învățământului memoriul cu numărul 51/598/1963 din 20 aprilie 1963 și în 16 iunie 1964 când revenea la cel din anul 1963. El cerea efectuarea unei anchete obiective de către un delegat din partea Ministerului Învățământului și nu trimiteră adresel pe filiera obișnuită când se solicita părerea organelor locale, care clar că erau împotriva lui Ardeleanu „mi s-a dirijat toată dezlegarea cererii mele pe obișnuita filieră a relațiilor și referințelor indirect, adică am fost dat iar pe mâna celor care m-au lovit sau a unora din moștenitorii lor, dacă ei nu se mai aflau peste tot în locurile din care s-au năpustit asupra mea”. La memoriul din anul 1963 Ministerul i-a răspuns că s-a „cerut Sfatului Popular al regiunii Maramureș să cerceteze situația dv. și să se facă propuneri”. În 27 iunie 1963 prin adresa 51.598 ministerul îi comunica sec. „... s-a examinat situația dvs., dar nu vi s-a aprobat reîncadrarea în învățământ. Vă îndrumăm să vă orientați spre alt sector de activitate”.

Intors din închisoare el a fost nevoit să-și caute de lucru. Dar să apelăm la un contemporan pentru a ne înfățișa drama lui Ardeleanu: „Reîntors la 1 iulie 1954, ai săi, cei din învățământ, pentru care pătimise, timorați fiind, nu l-au mai cunoscut și nici nu l-au mai primit ... cum se cuvea ... Cu un suflet rănit și cu o inimă zdrobită ... Ioan Ardelean Senior, a fost nevoit să se reîntoarcă printre străini, care l-au înconjurat cu dragoste, căldură și multă înțelegere. În acele momente de grea cumpănă, pentru a-și câștiga existența se angajează ca „Șef serviciu financiar” la exploatarea minieră „Sălajul” din Sărmășag. Czulmea era că marea majoritate a angajaților minei erau maghiari.

S-a pensionat la 1 mai 1971, la vârsta de 63 de ani și s-a bucurat de statutul de pensionar doar 3 ani.

Mihaela Sălceanu, Muzeul Județean Violel Câmpcan, Biblioteca Județeană

Adevărul despre istoricul ceramicii de Vama

În ultima vreme ceramica de Vama a devenit cunoscută prin faptul că mai există doar un singur meșter olar. S-a scris, s-au făcut reportaje despre ultimul olar, însă prea puțin se cunoaște istoricul acestui meșteșug care s-a practicat doar într-o singură localitate din Țara Oașului. De ce? Nimeni nu și-a pus această întrebare.

Cu un trecut puțin cunoscut, ceramica de Vama s-a înscris, totuși, în rândul marilor centre ceramice din țară: Horezu, Corund, Marginea, Turda, Baia Mare, etc. Artă ceramică, de-a lungul istoriei, a fost foarte diversificată și s-a practicat în foarte multe locuri. Culturile Cucuteni, Boian, Monteoru, Wietenberg din Transilvania, Tisa, dar și ceramica dacică, au stat la baza centrelor de olărit de mai târziu. Cuptoarele dacice de la Medieșu Aurit stau mărturie peste timp despre acest meșteșug.

Dacă se poate spune că are o istorie milenară, în schimb, ca meșteșug, ceramica nu pare să aibă un viitor prea strălucit. I-a luat locul producția industrială, mai puțin personalizată, mai puțin artistică. În rândurile ce urmează prezentăm istoricul ceramicii de Vama în viziunea istoricului de artă populară Tancred Bănățeanu.

Încă din anii 1950-1960, Tancred Bănățeanu deplângea declinul olăritului din Vama atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ. Istoricul de artă populară, director al Muzeului Național de Artă Populară din București, se întreba cum poate fi păstrată și continuată arta olăritului la Vama? Nu s-au găsit soluții nici măcar în economia planificată.

Au trecut de atunci peste 60 de ani și situația este aceeași. Declinul continuă. Cu un singur olar, Istvanfi Gheza, meșteșugul este dus mai departe.

De departe cel mai aplicat studiu îi aparține lui Tancred Bănățeanu. Pe internet circulă tot felul de informații false despre istoria olăritului din Vama. Să sperăm că repunerea în circulație a datelor reale, bazate pe documente, va fi de natură să restabilească adevărul despre ceramica de Vama, despre familiile care au practicat acest meșteșug.

Date istorice despre Centrul de ceramică Vama

Așezată la sudul Țării Oașului, la poalele munților comuna Vama este centrul de olari în care s-a lucrat și se mai lucrează și astăzi una dintre cele mai frumoase ceramicii din România.

Este un sat mixt româno-maghiar, la marginea șoselei care leagă Satu Mare de Sighet. Din șosea pornesc câteva ulițe care întretaie apoi ulițe paralele cu șoseaua. Ca un fundal se profilează munții dinspre Baia Mare. În afară de munca în mine, în pădure, se mai practică și agricultura, iar câțiva dintre locuitorii sunt olari.

Prima mențiune cunoscută despre Vama, este aceea din scrisoarea regelui Ștefan, din 17 noiembrie 1270.

Nu există date scrise cu privire la istoricul olăritului din Vama. Tradiția locală consideră olăritul foarte vechi aici, dar aceasta nu poate fi controlată și precizată, mai ales pentru că nu a existat o breaslă, după datele căreia să se poată stabili un istoric. Singurele date certe sunt cele aflate în matricolele de nașcuți, căsătorii și morți, atât greco-catolici (români) cât și reformați (unguri), găsite la Sfântul Popular al comunei dar numai începând cu anul 1840.

În aceste matricole apar ca părinți de copii nașcuți, ca miri, sau morți, o serie de olari. Sunt foarte puțini până la 1860, de când, numărul lor crește până la 1900 (în special în perioada dintre 1880-1890), pentru a descrește apoi din nou. Începând cu primul război mondial, olăritul se practică mai puțin, deoarece

în timpul războiului nu s-a găsit smalt și după aceea mulți s-au lăsat de meserie.

Câți olari erau la Vama?

Către 1890 erau peste 30 de olari în sat, iar după al doilea război mondial erau 12 dintre care 8 unguri. Firește că nu putem avea situația tuturor olarilor în aceste matricole, dar ele ne pot indica existența certă a olăritului chiar și înainte de 1840. Din aceleași matricole se desprinde constatarea că predomină numărul olarilor slovaci și unguri față de cel al olarilor români. De altfel, tot din tradiția locală, se pare că meșteșugul ar fi fost adus de olari slovaci, și preluat și continuat apoi de români și unguri. Astăzi se continuă olăritul la Vama, dar fără a se mai realiza creațiile deosebit de frumoase care se mai făceau până acum 20-30 de ani.

Vama nu are lut de oale, ci-l aduce dintr-un sat vecin, Tur, la distanță de cca 5 km. Firesc este ca olăritul să se dezvolte în satul care are la îndemână lutul. Tradiția locală susține că inițial olăritul s-ar fi practicat la Tur de către slovaci și români. Dar despăgubirile ulterioare au făcut ca regiunea să fie lipsită de lemn de foc, meseria fiind preluată de ungurii care locuiau în Vama. Astfel olăritul s-ar fi mutat la Vama.

Cercetând aceasta am constatat existența olăritului în Țara Oașului, trebuie spus că în aceleași matricole am găsit existența unui olar slovac, în 1878, la Călinești, în apropierea Turului, iar încă de prin 1930 lucra un olar slovac la Huta.

Aceste date ar cobori întru susținerea existenței unui olărit adus de slovaci, preluat de români, și continuat cu mai multă consecvență și localizat de olari unguri la Vama. Analiza artistică a ceramicii din Vama va trebui să încerce clarificarea acestei probleme.

În anul 1920 lucrau la Vama 12 olari, din care 10 unguri și 2 români.

În 1952 rămăseseră doar 7 olari (6 unguri și 1 român) și se adăugase și o callă. Restul de 5 au lăsat meseria trecând ca zilieri la IPEIL sau ca mineri. Se observă o intensă descreștere a olăritului în acest centru.

Meseria se învață de obicei din tată în fiu. Se creează astfel familii întregi de olari. Urmărind mai sus-menționatele matricole, se poate constata existența unor familii de olari din generație în generație. Unele nu și-au continuat meseria, iar alte familii o continuă și azi.

Dintre olarii români existenți azi, nici unul nu a fost găsit menționat în matricole, unde apar alte nume. Coroborând aceste date cu informațiile orale, lucrau patroni unguri, meseria nefiind continuată la ei.

Olarii locali susțin că în trecut numărul olarilor români era cam jumătate din numărul total al olarilor din Vama. Olarii unguri aveau ateliere mari la care lucrau calfe și ucenici, ei conducând mai mult atelierul.

Majoritatea olarilor din Vama nu au pământ. Mulți nu se pot apuca de meserie, deoarece nu au casele lor proprii și nu li se închiriază case pentru atelier, căci umezeala ce se produce la efectuarea ceramicii deteriorează pereții.

Înainte vreme erau ateliere mari în care lucrau calfe și ucenici cât și, de multe ori, întreaga familie a olarului. Acum nu mai apar asemenea forme de producție. Fiecare lucrează singur, ajutat uneori de membrii familiei. Din când în când un olar mai nevoiaș ajută altuia.

Formele de atelier mai mari reîncep prin cooperare.

În unele cazuri întreaga familie lucrează în cadrul atelierului cooperativului.

Cauza care a determinat pe mulți să practice olăria a fost sărăcia.

Dar în ultimii 30 de ani, mulți au renunțat la această meserie prea puțin rentabilă și astăzi se lucrează la IPEIL, sau în mină.

Ce se producea la Vama?

După cele două mari categorii de vase, producția de ceramică din Vama, cunoscută până azi, este de cinci feluri, cu criterii diferite de clasare.

Dintre cele mai vechi sunt blidele "albe" (cu fond alb).

Ele se deosebesc în timp, după sisteme ornamentale. Aceste blide se utilizează uneori și la mâncare, dar se găsesc foarte multe atârinate pe pereți, ca decor, de obicei de Paște, în casa fiecărui oșan, însă nu în casele ungarilor. Aceste blide au cea mai mare valoare artistică în cadrul producției de ceramică din Vama.

A doua categorie cuprinde toată seria de vase necesare gospodăriei, cu mai puțină valoare artistică: 1. vase pentru dus mâncare la câmp, (higrău), ucele pentru lapte, farfurii de mâncat, oale mari cu două torți pentru gătit (îndeosebi varza) și pentru fierț magiunul.

A treia categorie o constituie așa numitele "oluri albe, urcioare legate de anumite obiceiuri".

De Paști, în fiecare an, fiii sunt datori să meargă și să ducă "nănașului" lor câte un urcio, pe care nănașul îl atârână de grindă. După numărul urcioarelor atârinate de grindă unei case se poate cunoaște numărul finilor unui om. În cursul anului, urcioarele acestea își găsesc întrebuințare pentru apă sau borcut (apă minerală), care se găsește din abundență în Oaș, la izvoarele de la Luna, Tur, Bixad etc. Tot aceste oluri se duc și la morți și se dau în dar și la căsătorie sau botez, nănașului.

A patra categorie este aceea a vaselor "cușere" case rituale utilizate doar de evrei.

Producția acestora este foarte mare și constă în oale de 1 kg, borcane de 1-3 kg și farfurii lucrate la Vama numai de doi olari.

Ca valoare artistică nu erau deosebite; dar nu era permis ca aceste vase să fie atinse cu buza de sus după ce erau arse și n-aveau voie să fie ciobite sau cirpite. În sfârșit, a cincea categorie cuprinde vasele cele mai recente, produse între cele două războaie, vase care imită produsele de metal de fabrică sau cele din alte centre, adaptându-se noilor necesități.

Așa sunt: oalele drepte, meintecoase pentru fierț (făcute după modelul oalelor din metal); oalele pentru dus mâncare la câmp, cu o toartă rotundă deasupra; cancele drepte pentru apă (după modelul de Turda).

Toți olarii din sat știu confecționa oricare din cele cinci categorii mai sus enumerate.

Doar unele tehnici ornamentale la blidele albe și la olurile albe nu sunt cunoscute de toți. Vasele se lucrează într-o singură formă în tot satul.

Producția de oale și blide se socotește după capacitate.

Se lucrează vase de la 100 gr - 10 kg. Fiecare măsură de oală poartă numărul corespunzător normei unei calfe pe timp de două zile, la categoria respectivă.

Unele oale ajung, mai rar, și până la 15 kg.

Producția fiecărui tip de oală diferă după anotimp, după necesitățile gospodăriei sau după unele sărbători.

În martie-iulie se fac: vase pentru dus mâncare la câmp, oluri albe de nănași, blide albe adânci pentru pus pe perete de Paști, ucele pentru lapte, urcioare pentru apă, farfurii de mâncat.

În iulie-decembrie se fac îndeosebi oale mari cu 2 torți pentru gătit și pentru făcut magiun.

În decembrie-martie de obicei nu se lucrează din pricina lipsei de pământ. Celelalte tipuri de vase se fac indiferent de anotimp, în afară de iarnă.

Socotind că fiecare cuptor are capacitatea medie de 400 de oale, că se arde cam un cuptor pe lună, și se lucrează circa opt luni pe an, se poate calcula producția medie pe an a unui olar la circa 3.200 vase.

Cum poate fi recunoscută ceramica de Vama?

După tehnica de confecționare și ornamentare și după colorile utilizate.

Tehnica de ornamentare a suferit în decursul timpului unele transformări.

Urmărind variatele tipuri de ceramică lucrate la Vama se pot deosebi trei tehnici de ornamentare: prin zgărirea în pastă a ornamentului și colorare cu cornul, cu pensula.

Cele mai vechi piese de ceramică din Vama au ornamentul zgărit cu un corp ascuțit în pasta moale și apoi colorat cu cornul. Aceasta este cu un corn de vacă, din lut ars.

Pe la începutul secolului nostru nu s-au mai ornamentat vasele prin zgărirea, și toate ornamentele erau realizate doar cu cornul.

În sfârșit, după primul război mondial s-a început ornamentarea cu pensula. Firește că aceasta a determinat și schimbarea ornamenticii.

Cornul se mai utilizează la trasarea liniilor. Lucrul cu pensula este însă mai greu. Uneori, la blidele mai vechi, se realizează și unele ornamente în tehnica găitei, atât de frecvent și cu succes utilizată în centrele din Hurez și Oboga.

Cele mai utilizate culori sunt: alb,

galben, roșu, verde, negru. Prepararea lor se face în modul următor:

alb: pământ de la Vilele Apei, lângă orașul Seini, care se usucă și se rășnește apoi cu apă;

roșu: din pământ de la Bixad, rășnit cu apă;

galben: se face amestecând roșu cu alb;

verde: din aramă care se arde în cuptorul de oale, se amestecă cu lut alb și apă și se rășnește;

negru: dintr-o piatră moale care se află în satul Tur, se amestecă cu foci (barbotină) și apoi se rășnește;

albastru cobalt se cumpără din comerț.

După uscat, vasele se pun la ars în cuptor. Cuptorul este construit sau într-o cameră a casei sau într-o șură, dar în orice caz acoperit. Fiecare olar își are cuptorul său într-o cameră a casei sau într-o șură, dar în orice caz acoperit.

Fiecare olar își are cuptorul său pe care-l construiește singur. Tipul de cuptor e din cele mai simple, tronconic, din cărămiți, fără grătar, cu oalele puse direct pe pământ, cu două-trei găuri pentru alimentat cu lemne. Sunt cuptoare de diferite dimensiuni, cu o capacitate între 200-700 de oale.

Înainte de a se pune oalele în cuptor, acesta se încălzește încet, cu foc de la cele două găuri. Se lasă să se răcorească până la temperatura suportabilă pentru mâini. Olarul intră apoi în cuptor și aranjează vasele.

Urcioarele mai jos, în cerc, unul în gura altuia.

Cele mai mari mai sus. Apoi iesee și umple locul în care a stat, cu ajutorul unui cărlig. Vasele nu trebuie să fie lipite de pereții cuptorului, se lasă un șanțuleț pe care circulă aerul cald.

Blidele se pun sus de tot deoarece fiind mai late și fragile ar crăpa jos. Deasupra, vasele și cuptorul se acoperă cu cioburi de vase.

Focul se pune apoi la amândouă găurile, dar mai departe și ceas de ceas e apropiat de gură. Se folosesc trei-patru feluri de lemne, la început mai scurte și mai apoi mai lungi, petrecându-se în cruce la gură, în șanțurile lăsate între oale și perețele interior al cuptorului.

Vasele se țin la acest prim ars circa 15-16 ore. Se știe că s-au ars când cioburile de deasupra devin albe, fără funingine. După ce cuptorul se răcește, se scot vasele și se smălțuiesc.

Smaltul "litarag" se cumpără și se prepară de către olar, pentru obținerea diferitelor culori. Astfel pentru smalt verde, se amestecă smaltul cu praf de aramă, pentru alb se amestecă cu caolin, pentru

galben se amestecă cu lut, pentru roșu cu praf de fier.

Oricare din amestecuri se „rășnește”, cu apă. Apoi cu o lingură se toarnă smaltul pe vas și în interior (în interior roșu și în afară alb) și se pune la uscat. Cantitatea și calitatea smaltului determină de multe ori valoarea artistică a vasului.

Totdeauna smaltul a fost o problemă pentru olari.

Se spune în Vama că acum cca 130 de ani, un olar bătrân ar fi găsit, în dealul din localitate smalt foarte fin. A murit însă, ducând cu el în mormânt taina sa. După smălțuit, oalele se ard a doua oară, dar numai cca opt ore, punându-se de la început foc iute și tare la cele două găuri. Prin aceasta se termină confecționarea și ornamentarea ceramicii de Vama, gata pentru a fi pusă în vânzare.

Unde se vindeau vasele de ceramică din Vama?

Desfacerea ceramicii de Vama era asigurată fie de olarii care își duceau singuri produsele la diverse târguri și sate din Oaș, fie prin intermediul negustorilor, care le duceau mai departe prin târguri, sau prin D.C.A. care făcea o comandă și le trimitea prin sate pentru a fi schimbate pe deșeurii, fie în sfârșit prin cooperate.

Olarii din Vama care au mijloace de transport (cărucă cu cai) sau care asociază cu alții pentru transport, își duc mai bucuroși singuri marfa, dar numai în satele din Oaș, sau de târgul care se ține la Negrești.

De îndată ce unul sau două cuptoare sunt gata, le încarcă pe o căruță și colindă satele. De multe ori ei vând pe alimente: grâu, porumb.

Uneori se pregătesc special vase pentru târguri mai importante. Sunt însă momente în care marfa nu mai este cerută în Oaș, sau când olarul nu se mai poate deplasa.

Atunci marfa este vândută de neguțătorii care se ocupă în mod special de aceasta.

Sunt țigani de prin Sălaj și de la Tășnad care cumpără câte un cuptor de la vreun olar și pleacă cu oalele prin țară. Țiganii vând oalele pe bani sau pe zdrențe (pe care apoi le revindeau până în 1920, la DCA). Ei merg cu oalele mai mult spre Carei. În afară de țigani se mai ocupă de vânzarea oalelor doi negustori din Vama.

Aceștia vând în medie 400 de bucăți într-o lună și jumătate: iarna de obicei nu se ocupă de acest negoț.

În trecut în timpul Austro-Ungariei, oalele oșenești se vindeau până în Cehoslovacia și Ungaria.

Acum negustorii și țiganii care se ocupă cu vânzarea ceramicii, vând pe o arie mai restrânsă și îndeosebi în următoarele localități: Valea lui Mihai, Carei, Sighet, Seini, Turulung, Satu Mare, Tășnad, Sărmășag (lângă Carei), Dorolj, Beltiug, Crasna, Halmeu, Livada Nouă, Zalău, Sălaj. Dar în multe locuri încep să piardă din pricina concurenței produselor fabricate.

Un alt mijloc de desfacere a fost, în ultimul timp, DCA-ul. Acesta comanda, pe baza unui avans, un număr oarecare de oale, ridicându-și singur marfa.

Avantajul era că se dădea avans, că se ridica imediat marfa, că olarul lucra cât și când voia, grăbindu-se firește să termine cât mai repede pentru a-și încasa banii - și că DCA-ul îi dădea smalt la preț maxim. Și acest din urmă avantaj era deosebit de prețuit deoarece în acea perioadă smaltul se găsea greu și scump. Dar acest mod de desfacere a încetat chiar în 1950 când s-a început organizarea unei cooperative în Vama și care în forma de organizare pe care a avut-o la început, nu favoriza producția artistică valoroasă.

PERSONALITĂȚI

190 de ani de la nașterea statisticianului Dionisie Marțian – Pop (1829 – 1865)

Dionisie Marțian-Pop s-a născut în anul 1829, la Ponor, județul Alba (potrivit istoricului Vasile Netea astăzi Ponocelul, din Munții Apuseni) și a murit la 2 iulie 1865, la Munchen. Fiu al preotului Samuil Marțian, Dionisie și-a început studiile în satul natal, continuând, apoi la seminarul ortodox din Sibiu și la școlile greco-catolice din Blaj. În cursul revoluției de la 1848 a fost la numai 19 ani, prefect de Sebeșul Săsesc.

După revoluție își reia studiile întrerupte și le încheie cu examenul de maturitate, în iunie 1853. În anii 1854-1857 a urmat cursurile Facultății de Științe Politice din Viena, ca burșier al Arhiepiscopiei din Blaj, obținând licența de drept și științe politice. Perioada studiilor la Viena este deosebit de importantă pentru evoluția ulterioară a lui Dionisie Marțian-Pop, deoarece acum l-a cunoscut pe profesorul danezo-austriac Lorenz von Stein, adept al Școlii istorice germane inaugurate de Frederich List, care nu numai că i-a predat lecțiile de economie politică, ci, l-a și introdus într-un club vienez de economie politică și i-a facilitat participarea la un congres internațional de statistică, ținut în anul 1857 la Viena.

În toamna anului 1857 pleacă la București, unde se aflau și părinții săi, veniți din Transilvania. Deși viața i-a fost scurtă (36 de ani), Dionisie s-a impus contemporanilor și mai ales posterității printr-o activitate prodigioasă, cu importanță deosebită de originalitate și pionierat, consacrată patriei. Scopul acesteia era astfel caracterizat de autor: "Motivul stăruințelor mele este un principiu căruia mi-am propus a jertfi viața și acest principiu este emanciparea economică a națiunii".

Această activitate, bazată pe studii și analiza situației economice și sociale a țării noastre în strânsă legătură cu condițiile internaționale în care se afla și acțiunea ea la mijlocul și în deceniile 6 și 7 ale secolului al XIX-lea are mai multe coordonate esențiale:

1). Prima dintre ele privește organizarea sistemului statistic național și ridi-

carea nivelului de pregătire economică în țară. La 15 noiembrie 1857, datorită lui Nicolae Kretzulescu, "principalul său sprijinitor în tot timpul activității desfășurate în principate" (Costin Murgescu), Dionisie Marțian-Pop expune lui Al. D. Ghica (caimacam al Țării Românești, susținător al mișcării pentru Unirea Principatelor) proiectele sale privind crearea unui birou statistic "care să serveze ca substrat pentru noua organizare a statului" și înființarea unei catedre de economie politică pentru ca "să pregătim publicul cu cunoștințele trebuincioase". Încredințându-i-se pregătirea condițiilor necesare, Dionisie Marțian-Pop care doorea încă din studenție să predea un curs de economie, pregătește cursul intitulat "Studii sistematice în economie politică", din care apare în anul 1858 primul volum Economie socială, el fiind menit a-i servi și la concursul pentru ocuparea catedrei de economie politică. Într-un memoriu adresat Ministerului de Interne în februarie 1859, Dionisie Marțian-Pop a prezentat coordonatele de bază ale programului său: elaborarea statisticii generale a țării, precum și pe principalele ramuri ale administrației de stat; instruirea celor atrași în realizarea acestui sistem; publicarea unui anuar statistic administrativ; organizarea de registre de stare civilă; introducerea de evidențe statistice la comune, orașe, judecătoria, vămi, etc.; înființarea de catedre de statistică elementară în gimnazii și de statistică generală și administrativă la cursurile de drept. A fost împiedicat, în urma unor manevre, să ocupe catedra de economie, activitatea de răspândire a cunoștințelor economice limitându-se la unele "cursuri gratuite" și private și îndeosebi la activitatea publicistică.

În schimb, în domeniul organizării statistice, Dionisie Marțian-Pop va juca un rol esențial și larg recunoscut. Astfel, ca urmare a măsurilor luate de Alexandru Ioan Cuza, la propunerea lui Nicolae Kretzulescu, la 28 aprilie 1859 ia ființă Biroul Permanent (de pe lângă Departamentul din Năuntru al Munteniei) prin hotărârea publicată în Monitorul Oficial, Dionisie Marțian-Pop fiind numit ca șef al acestui organism specializat. După aprobarea legii privind organizarea de bi-

Deși viața i-a fost scurtă (36 de ani), Dionisie s-a impus printr-o activitate prodigioasă, cu importante note de originalitate și pionierat, consacrată patriei

rouri statistice județene, el devine șef al Oficiului Statistic Central din Muntenia, iar în anul 1863 după unificarea serviciilor statistice din Muntenia și Moldova, director al Oficiului statistic al Principatelor Unite. În această calitate, a realizat primul recensământ statistic (Recenzuirea din anul 1860), iar apoi, în anul 1863 recensământul stabilimentelor industriale din România.

2.) Inițierea și susținerea, începând din anul 1860 a unor remarcabile publicații de specialitate: Analele statistice, destinate să discute și să analizeze, prin date statistice, "toate chestiunile economice care sunt la ordinea zilei peste an" și Analele Economice, menite a reprezenta "istoria programatică a economiei naționale de peste an", deschizând ceea ce s-a denumit seria marilor noastre periodice economice, pe care o va continua Petre S. Aurelian în secolul XIX, Ion N. Ange-

"Manualul lui Dionisie Marțian-Pop "rămâne prima lucrare teoretică la noi în domeniul economiei politice" având "meritul de a fi concentrat atenția asupra acestei științe și folosului ei în societatea noastră". (acad. N. N. Constantinescu)

lescu și Virgil Madgearu, în secolul XX și alte personalități marcante ale României. (...)

Crezul său programatic în acest sens a fost astfel exprimat în Revista economică și politică a anului 1862, publicată în Anale Economice, nr. I-IV din 1862: "Limbajul Analelor Statistice și Economice n-a putut fi altul decât al convingerii științifice, care nu întreabă ce place sau displace cutărui partid, ci spune și arată în incontestabilă limbă a cifrelor: iată ce suntem, în ce stare ne aflăm".

3.) Deși privită în mișcarea istorică a gândirii economice, lucrarea sa teoretică principală, Economia socială reproduce după modelul manualului profesorului său de la Viena, Lorenz von Stein "cunoștințele economice standard ale timpului", iar manualul lui Dionisie Marțian-Pop "rămâne prima lucrare teoretică la noi în domeniul economiei politice" având "meritul de a fi concentrat atenția asupra acestei științe și folosului ei în societatea noastră" (acad. N. N. Constantinescu). (...)

Însăși protecționismul industrial promovat în scrierile sale, sub influența Școlii istorice germane, se baza, nu pe considerente de ordin general, abstract, ci pe cerințele reale și actuale ale economiei românești, în raport atât cu răspunderile clasei politice din România față de interesele naționale, precum și pe luarea în seamă a implicațiilor grele ale unor tendințe afirmate în politica unor țări mai mari sau mai dezvoltate.

O expresie a consecvenței și fermității cu care Dionisie Marțian-Pop a apărat această idee, a reprezentat-o critica vehementă și argumentată nu numai a tezelor de bază ale liber schimbului clasic, susținute și de Ion Ghica și de Ion Strat, ci și chiar a unor idei ostile intereselor românești promovate în chiar lucrarea lui Friedrich List, teoreticianul protecționismului. Este demn de amintit, de asemenea și delimitarea sa hotărâtă față de mesajul domnesc din 6 decembrie 1859, care sub influența lui Ion Ghica proclama această politică oficială a guvernului. Menționând că deși unele țări proclamă libertatea comerțului, el "nu au încetat a fi protecționiste", întrebân-

du-se: "Dar oare noi nu avem nimic de a proteja?" și concluzionând în final: "Guvernul României a fost și va fi pentru libertatea comerțului. Acest... principiu, însă, se va putea menține numai prin înlesnirea și progresul națiunii în conștiințele economice. Acel guvern care zice: "comerțul este liber în această țară" nu va putea face acest serviciu umanității fără de a-și uita serviciul ce este dator naționalității, înlesnindu-i mijloacele de a-și câștiga capitalul inteligenței, fără care nu numai nu va putea concura cu nimic la mișcarea economică internațională, ci generoasa deviză o calamitate pentru națiune" (Anale Economice, nr. 1, tr. I, 1860). (...)

Lucrări de referință: Economia socială, Imprimeria Mitropolitului Nișon, București, 1858; Anale economice, 1860, 1861, 1862, 1863.

Bibliografie critică: Victor Slăvescu, Viața și opera economistului Dionisie Pop Marțian (1829-1865), București, vol. I-II, 1943; Anghel N. Rugină, Dionisie Pop Marțian: Viața și opera economică, teză de doctorat, București, 1942; Gheorghe Zane, Economistul epocii unirii, în Viața economică din 2 iulie 1965; Costin Murgescu, Mersul ideilor economice la români, vol. I, cap. VIII (La izvoarele gândirii industriale: liberalismul lui N. Șuțu și protecționismul lui Dionisie Pop Marțian), București, 1987; N. N. Constantinescu, Opera economică a lui Dionisie Pop Marțian și actualitatea ei, comunicare prezentată la sesiunea din 28 iunie 1995 a sesiunii științifice a Secției de științe economice, juridice și sociologice a Academiei Române, dedicate împlinirii a 130 de ani de la moartea lui Dionisie Pop Marțian-Pop – publicată în Studii de istorie economică și istoria gândirii economice, vol. II, Editura Academia Română, 1997; N. N. Constantinescu, Istoria gândirii economice românești, Editura Economică, 1999; Dumitru Mureșan, Mircea Rogoza, Concepția lui Dionisie Pop Marțian despre dezvoltarea economică și socială a țării noastre, în Din gândirea economică progresistă românească, Editura Științifică, București, 1968.

Mircea Pirlea

Biblioteca Județeană Satu Mare

Asasinarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, un patriot și lider comunist (II)

(Urmare din numărul din 17 noiembrie)

În arest, Lucrețiu Pătrășcanu a fost vizitat de Iosif Rangheț, Alexandru Drăghici, Teohari Georgescu și de Gheorghe Gheorghiu-Dej. Lucrețiu Pătrășcanu a fost acuzat și de colaborare cu Siguranța Statului în perioada interbelică. În proces au mai fost arestați și Elena Pătrășcanu (soția), Harri Brauner, Alexandru Ștefănescu, Lena Constante, Petre Pandrea, Forosian Herant, Emil Calmanovici, Remus Koffler, Ion Mocsoni-Stârcea, Anton Golopenția, Belu Zilber, Victoria Sabău și alte 33 de persoane.

Procesul și execuția lui Lucrețiu Pătrășcanu s-a desfășurat după modelul proceselor staliniste. Ele au mai fost realizate și cu Vladimir Clementis, Rudolf Slansky din Cehoslovacia, Laszlo Raik din Ungaria, Traicocio Kostov din Bulgaria, Koci Xexë din Albania.

Condamnarea la moarte a lui Lucrețiu Pătrășcanu a avut loc în 14 aprilie 1954 după un proces de 6 ani. A fost cel mai lung proces al vreunui lider comunist din istoria comunismului mondial (săc), cu o pauză de doi ani, între 1951

și 1952. În proces au mai fost interogați și alți oameni politici din perioada interbelică: Cornelio Coposu, Gheorghe Tătărăscu, Bebe Brătianu.

Prin actul de acuzare nr. 3/1954 emis de Tribunalul Suprem, au fost condamnați Lucrețiu Pătrășcanu, Herbert Zilber, director al Institutului de Conjunctură economică, Ion Mocsoni-Stârcea, fost mareșal al Palatului Regal, Alexandru Ștefănescu, mare industriaș, Remus Koffler funcționar, Jac Berman antreprenor, Emil Calamovici antreprenor, Victoria Sârbu, Lena Constante pictor și scenograf, Hermant Forosian, fost consul al României la Paris, Hari Brauner, fost director al Institutului de Folclor. În ultimul său cuvânt, Lucrețiu Pătrășcanu a spus: "N-am de spus nimic, decât să scuipe pe acuzațiile ce mi se aduc".

Execuția a fost realizată de un pluton de execuție noaptea, potrivit procesului-verbal întocmit de Grigore Răpeanu la Penitenciarul Jilava. Au fost de față procurorul Grigore Răpeanu, lt. col. Ilie Bădică și maior Moise Cahan. Pe lângă Lucrețiu Pătrășcanu a mai fost executat și Remus Koffler. Restul acuzaților au primit pedepse cu închisoarea de la 8 la 15

ani (Scănteia nr. 2950/ 18 aprilie 1954).

Generalul trădător Ion Mihai Pacepa în Cartea neagră a Securității afirmă că: "Lucrețiu Pătrășcanu a fost împușcat în ceață de către un colonel de securitate în celulă, după care cu o țargă a fost aruncat în groapa comună. Colonelul de securitate care l-a împușcat, la rândul său s-a sinucis".

Acest colonel de securitate, pe numele său Iosif Moldoveanu, a scris o scrisoare pentru Nicolae Ceaușescu, în cuprinsul căreia recunoscuse faptul că el l-a împușcat pe Lucrețiu Pătrășcanu. Aceasta, după ce tot el l-a anchetat dur (alături de alții, ce se roteau) și l-a supus la cele mai groaznice suplicii fizice, ca să mărturisească ce dorea cei din conducerea P.C.R. Pur și simplu, acest securist terorist declara că de atunci trăia un coșmar, pentru că își amintea zi și noapte de sângele lui Pătrășcanu, care i-a împușcat fața și mâinile, în seara când, din proprie inițiativă, și desigur, un anumit fanatism, l-a scos din celulă de la Jilava la "plimbare" și, ajuns în curtea interioară, l-a împușcat în ceață... Acest colonel de securitate, și-a ucis copiii, soția, după care s-a sinucis (vezi cazul analog al genera-

lului Gică Popa) (România liberă din 21 aprilie 2011). Acum ne punem întrebarea care este adevărul în legătură cu execuția lui Lucrețiu Pătrășcanu și unde îi este mormântul?

Reabilitarea post-mortem a lui Lucrețiu Pătrășcanu a avut loc în luna aprilie 1968, din inițiativa lui Nicolae Ceaușescu, la Plenara C.C. al P.C.R. din 1968. Din același lot de reabilitați au făcut parte Ștefan Foriș, Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu, Belu Zilber și Remus Koffler, martori în anchetă, nu au fost reabilitați. La acea plenară, Nicolae Ceaușescu s-a folosit de cazul Lucrețiu Pătrășcanu pentru a influența negativ situația lui Alexandru Drăghici și Iosif Chișinevschi, despre care a spus că au mâinile pătate de sângele lui Lucrețiu Pătrășcanu.

De remarcat este faptul că după lovitura de stat din decembrie 1989, ca semn de respect față de Lucrețiu Pătrășcanu, un bulevard din București îi poartă numele.

Lucrețiu Pătrășcanu a rămas în posteritate, el nu se numără printre parveniții și fripturiștii din conducerea Partidului Comunist Român. A lăsat în urma sa lucrări de o importanță deosebită prin-

tre care amintim: Un veac de frământări sociale, Probleme de bază ale României, Sub trei dictaturi, Curente și tendințe în filozofia românească (Mic dicționar enciclopedic, Editura Enciclopedică Română, București, 1972, p. 1687).

În anul 1971, Titus Popovici a scris o piesă de teatru, Putere și Adevăr, în care un inginer pe nume Petrescu (Lucrețiu Pătrășcanu) este persecutat de secretarul de partid Pavel Stoian (Gheorghe Gheorghiu-Dej). Petrescu a fost sprijinit de tânărul scriitor Mihail Duma (Nicolae Ceaușescu), dar cu toate acestea este arestat și apoi reabilitat. În același an, după piesa lui Titus Popovici, a fost realizat un film cu același titlu, în regia lui Manole Marcus, cu Amza Pellea în rolul lui Petrescu, Mircea Albulescu în rolul lui Stoian și Ion Besoiu în rolul lui Duma.

Autorii prezentului studiu au urmărit printr-o cercetare aprofundată, aducerea în actualitate a dreptății, ca principiu moral și juridic, care se impune să se acorde și lui Lucrețiu Pătrășcanu.

HISTORIA MAGISTRA VITAE EST!
Ioan Corneanu,
Mircea Pirlea

ISTORIE

Românismul a intrat în veacul al XIX-lea, deci, preparat sufletește pentru luptele pe care avea să le dea și înarmat cu doctrina corespunzătoare pentru a înțelege principiul de naționalitate, pe care Occidentul îl asvârlise în laboratorul Europei scăldat în râuri de foc și de sânge.

Octavian Goga: Ideea Unirii Cuvântare ținută la 24 ianuarie 1931 la Radio

Este pentru întâia oară, dragi băieți, că vorbele mele tulbură pa-cea văzduhului și călătoresc de-parte de undele moi... M-am ferit de microfon până acum, mai întâi fiindcă mă urnesc greu să dau po-vețe altora într-o vreme când gla-sul multor înțelepți răsună des și al doilea, fiindcă o nepricepută sfială m-a ținut totdeauna departe de descoperirile pe care mintea mea nu le-a pătruns de-a bine-lea...

Poate e la mijloc pe lângă acestea și un demn mai adânc și mai nelămurit... Dorința de-a păstra misterul pe seama cerului și de a-l lăsa neatins de întrecerile noastre de jos... Din clipa însă în care mi s-a cerut să întrețin pe elevii de liceu câteva minute asupra ideii de unire din care s-a zămislit țara noastră, rezistența mea n-a mai găsit nici o justificare.

Totdeauna am crezut că de subt tâmplesle argintii trebuie să pornească o îndrumare spre tâmplesle fierbinți ale ti-neretului, salvând astfel, dacă nu înru-direa de credință dintre generații, cel puțin legătura sufletească menită să țină într-o înlănțuire organică întreg valul de simțire al unui popor.

Ideea de unire, năzuința neamului românesc de pretutindeni de-a strânge într-o singură închegare de stat, a trăit în toate vremile la noi.

Din zile străvechi instinctul de con-servare a fost prins în sângele nostru. Aici în Carpați, unde ne-am pitit subt năvălirile barbare, adapostindu-ne atât de bine după brazii și strânci încât istoria universală aproape o mie de ani ne-a pierdut urma, noi am perpetuat neștir-bită conștiința diferențierii de rasă. Popor de ciobani și de plugari, ne-am înclștat de petecul de pământ, care a fost leagănul nostru traco-romanic. Pesemne, o fărâmitură depărtată din patrimoniul Romei, a păstrat în subconștientul nostru o pornire alcătuitoare de stat. La cel dintâi moment prielnic al istoriei, am scos capul din anonimatul medieval și prin fondarea celor două Principate am așezat temeiurile noastre de existență. Fărâmițați subt domnia mai multor împărați, ne-am creat două puncte fixe, pe care se sprijinea un angrenaj sufletesc cu vaste ramificări. Veacuri de-a-rândul, veacuri de întunerec și de răstřiște, au

rmat după o scurtă perioadă de strălucire a voievozilor noștri, dar cele două stătu-lete și-au îndeplinit menirea lor precu-soare. Toată vremea, întregul organism național și-a menținut până în cele mai depărtate unghiuri ale ființei sale etnice coeziunea moleculară. Ardealul de pildă, robit principilor calvini mai întâi și Hab-sburgilor mai pe urmă, n-a încetat o clipă să fie în contact cu Muntenia și Moldo-va. Ne simțeam cu toții una, un singur trup, având Carpații șira spinării, cum spunea Delavrancea. Pe deasupra hota-relor meșteșugite, era o comunicare tai-nică, dela atom la atom. Vorbea pământul cu graiul lui plin de înțeles și-i ținea la-o-laltă, în aceiași tabără, pe frați. Dar conștiința unității pe atunci palpită mai ales în fața altarului. Biserica la noi a fost din vechime un criteriu de naționalitate. Cărțile tiparnițelor dela Govora sau Târgoviște, se răzlețiseră pretutindeni prin stranele bisericuțelor de lemn ale Transilvaniei și străjuiau acolo cu toate sugestiunile lor. Mitropolitul dela Alba Iulia își primea singhelia lui dela Mitro-politul Ungro-Vlahiei, care era scotit în ordinea canonică drept Cap bisericesc al tuturor Românilor pravoslavnici... Era deci un simțământ al unității, care se desfășuce din lumea turbure a instinc-tului și se sbătea în căutarea unei formule pentru a fructifica gândul tuturor și-a pregăti biruința.

Cealaltă păstrează numai puținul care i se pare de preț. Dacă ar face altfel, ar fi covârșită în mai puțin de un an și ar trebui să-și caute alt local. Astăzi, fără să-și înde-plinească această îndatorire, și abia mai înceape.

O lipsă a legii e aceasta, că prevede, fără să fie cuiva de folos, nici chiar inte-resaților, un prea mare număr de biblio-teci pentru exemplarul obligatoriu. Altă lipsă, mai grea, e că nu prevede un termen de la apariție, înlăuntrul căruia tipogra-fiile să fie îndatorate să trimeată acel exemplar. Din pricina dintâiu rezultat o pagubă pentru producție, iar din a doua pentru depozit și pentru știință. O statis-tică a publicațiilor din România nu e în general sigură, și una pentru o dată anu-mită, cu neputință. Publicațiile venite de pildă, în Martie 1929, lună în care am făcut eu statistica următoare, sunt cele mai multe sosite cu întârziere; aceasta

Ideea unirii, ca lozincă militantă, a trecut prin mai multe faze până s-a des-prins ca un fruct copt și ne-a dat inche-garea de azi. Peste negura vremilor scl-i-pise în treacăt barda lui Mihai; lăsând să se intre vadă ca la lumina unui fulger dru-mul destinului, dar aceasta era numai licărirea profetică a geniului, care se plătește scump cu prisos de lacrimi și su-ferințe, fără a se putea bănui măcar ziua răscompărării. Trebuia să vină mai întâi învățătorii neamului, creatorii de doc-trină, care în lumea abstracțiunii să ridice problema la nivelul unei dogme, cu gândul de-a o instăpâni în toate mințile. Acești pedagogi ai neamului au răsărit din Ardeal. Unirea bisericească cu Roma - un proiect al desmembrării noastre spi-rituale combinat la Viena, - ni i-a dat, vrând oarecum soarta să dejoace planul dușman care urzea pierzarea noastră. Un Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu, cărturari ardeleni dela sfârșitul veacului al optsprezeclea, atrași de splendorile Romei, chinuți de enigma originii lor, au descoperit marea noastră taină de familie și întorși acasă au spus-o tuturor. Acești istoriografi, părinții școlaei latiniste de mai târziu, sunt primii semănători conștienți ai ideii noastre de unire. Fiește paginile lor nu codifică programul luptelor viitoare pentru rea-lizarea unui plan, dar de subt cuvînța lor umilă de slujitori ai "preainaltului chezaro-craiesc scaun" se ridică ochii ilu-minați de amintirile anticului Latii. Nici o putere din lume nu i-mai putea clătina în credință lor; otrava sfântă le pătrun-sese toate fibrele gândirii, sămânța era aruncată, rodirea aștepta în umbră.

Românismul a intrat în veacul al XIX-lea, deci, preparat sufletește pentru luptele pe care avea să le dea și înarmat cu doctrina corespunzătoare pentru a înțelege principiul de naționalitate, pe care Occidentul îl asvârlise în laboratorul Europei scăldat în râuri de foc și de sânge. Când Gheorghe Lazăr, prin anii douăzeci ai veacului trecut și-a deschis la București modesta "Școală Românească", s-au găsit boieri care să-l înțeleagă. Spiritul public se desmeticea de subt apăsările domniei fanariote, și răsvrătirea lui Tudor din Vla-dimiri era o dovadă categorică pe seama tuturor, că jos în culcusul adânc al ener-giilor populare ura împotriva străinului clocoata cu deslănțuriri pătimașe. Conti-nentul, care fierbea germentul de revoltă al moștenirii lui Napoleon și pregătea mulțumirile pentru viitoarele schimbări

de hartă, în sensul unor delimitări etnice, continentul când a început să-și întindă rețeaua lui fermecată asupra latinilor dela Dunăre, a găsit ecou aici, din ce în ce mai puternic. Parisul, uriaș stâlp de foc cu o revărsare planetară, ne-a trimis tot mai des ispitele lui. Repede, cu acea infri-gurare care stăpânește totdeauna adoles-cența popoarelor, un impuls romantic de unire a răsunat la noi și a vrăjit toate inimile. S-a înjghebat generația Ideolo-gilor dela patruzeci și opt, a doua izbuc-nire colectivă a conștiinței noastre națio-nale.... De astă dată, primind îndrumările din Apusul civilizată, dogma a crescut în intensitate și în adâncime. Literatură, ști-ință, politică, toate manifestările noastre de viață, s-au brodat pe ideea unirii. Anul patruzeci și opt care a sgduuit Eu-ropa, a fost botezul nostru de foc pentru consfințirea acestui crez. Kogălniceanu este exponentul politic, iar Alecsandri corifeul literar al epocii. O admirabilă pleiadă de suflete generoase și de talente deosebite se saltă pe arenă. Contactul cu străinătatea e luat și problema unirii celor două Principate se așează în perspectiva unui cadru internațional. Revoluționari și emigrați, visători la început, construc-torii mai târziu, se agită din toate părțile, fiecare în rostul lui de suflet și nervi. Go-leștii, Brătienii, Kretzulescu, Costache Negri, Ioan Ghica și atâți alții. În atelierul lor s-a făurit unirea Principatelor. Ale-gerea lui Cuza la 1859 ca Domn, nu e decât pecetluirea ideii naționale în apo-geul ei. Această generație grăbită în foa-me de adaptare la Apus a creat România modernă. Dinastia străină a fost amuțirea oricărui egoism local în fața patriei noi. Războiul de independență și proclamarea Regatului nu sunt decât încoronarea unui întreg ciclu de înfăptuiri realizate de acești ideologi dela patruzeci și opt, care vor rămâne în isto-ria noastră cu aureola de părinți ai pa-triei.

Al treilea popas al evoluției românești s-a făcut subt domnia Regelui Carol I.

Viața laborioasă a înțeleptului mo-narh a schimbat aspectul României. O muncă metodică săvârșită într-un ritm febril s-a desfășurat subt privegherea purtătorului Coroanei de Oțel. În aproa-pie patruzeci de ani de pace, țara consoli-dată și-a lărgit temeiurile culturii și ori-zonturile de gândire. În această vreme dogma a progresat, unitatea sufletească a Românilor de pretutindeni s-a stator-

nicit în cugete și a devenit formula cu-rentă a științii românești. Nu este acum momentul când s-ar putea rosti nume proprii, pentru a detalia acest sbucium îndelung. Nici constelația literară, nici vasta eflorescență politică nu pot fi in-vocate aici. O singură personalitate stăpânește de sus, dela înălțimi siderale neatrinse încă la noi, cerebralitatea ne-amului: e Eminescu, poetul și cugetăto-rul. Creațiunea lui artistică e cea mai înaltă culme, cugetarea lui politică rostește sentințele definitive. Din ziua în care suflarea lui de foc a asvârlit în clo-cotul conștiinței obștești deviza: "Dela Nistru pân-la Tisa" din ziua aceea, ideea unirii se înclștase în sufletul și în carnea noastră. Izbândirea ei era numai o che-stiune de oportunitate. Privirile tuturor Românilor erau îndreptate în spre acest regat, de unde porneau neconțenit radiațiunile credinței. - "Soarele nostru la București răsare" spunea cineva în Ar-deal și avea dreptate. Regatul de ieri e punctul arhimedic al românismului de azi. Ce-a urmat mai târziu, dela începutul de epocă până la frământarea de azi, se știe. Subt sceptrul Regelui Ferdinand, ideea trup s-a făcut și sângele sutelor de mii de ostași a întărit cu pecetea veșniciei îmbrățișarea noastră.

- Voi, băieți, care mi-ați ascultat în cu-vinte pripite zugrăvirea trecutului, voi sunteți noua generație care se plămădește acum și va primi, nu peste mult, moște-nirea părinților. Întoarceți privirile spre cei de odinioară și căutați să fiți conti-nuarea firească a vechiului basm. Duceți mai departe firul: ideea unirii, lozincă magică, fără de care Țara fragedă încă, se fărâmițează în mozaicul de ieri. Eu cred în voi! Sunteți copiii furtunii, peste al căror leagăn a vuit tunul liberator dela Mărăști și Mărășești. Sufletul vostru, cris-tal proaspăt, nu cunoaște sgura umilintelor de ieri. Strigoii zidurilor dărâmate, de asemenea, fug de lumina care strălucește din ochii verzi.

- În pragul zilei de 24 Ianuarie care vă desgroapă unirea veche - mai fericiiți decât acei care poartă încă urmele ne-norocului de demult, dar mai neîncerați decât ei, cu îndrăsneală chibzuită și cu credință dărză, din pământ, din visuri și din stele - clădiți pentru viitor peste țărâna strămoșilor, unirea cea nouă! (*Din volumul Octavian Goga, Discu-rsuri, Cartea Românească, București, 1942, pp. 33-37.*)

În anul 1929 în Satu Mare erau mai multe ziare și reviste decât astăzi

În Volumul aniversar “Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul” apărut în anul 1929, la zecce ani de la Unire, este publicată o “Statistică a Publicațiilor Periodice din Transilvania”. Am selectat ziarele și revistele apărute în Satu Mare și Ca-rei.

"Două așezăminte se găsec în Transil-vania, care se bucură de legea depozitului cărții: unul e biblioteca Universității și celălalt biblioteca "Astrei". Ar fi, prin ur-mare, să se organizeze în două locuri, la Cluj și la Sibiu, câte un depozit al tuturor publicațiilor din România. Cred că ar fi prea mult. Lucrul e așa de adevărat încât în adevăr, nici nu există decât o singură bibliotecă unde se păstrează toate exem-plarele obligatorii trimise de tipografi din întreaga țară.

pentru cele în curs de publicație; cele apărute chiar în luna Martie nu pot fi des-coperite decât mult mai târziu. Pentru o statistică, urmărind ca aceasta cifre glo-bale, există o compensație: pusul nou neinregistrat e acoperit de publicațiile care continuă să fie trimise deși nu mai apar; de pildă, de publicațiile încetate în Ianuarie care intră la bibliotecă abia în Martie. E ca în Steaua lui Eminescu: "Era pe când nu s'a zărit, azi o vedem și nu e".

Am numărat toate periodicele trimise bibliotecii din Cluj, întregite (pentru întâia oară, din câte știu) cu datele Aca-demiei române. E ciudat că sunt și publi-cații minoritare din Transilvania, care vin la București și nu vin la Cluj, și aceiaș lu-cru pentru unele românești, din țara ve-che: ajung la Cluj, când Bucureștiul nu știe de ele. Am găsit în Martie în total 559 de periodice, cu 234 românești, 192 un-gurești, 67 germane și 64 în mai multe

limbi, din care româneasca e precumpăni-toare. (Aproape toate minoritățile din Transilvania au publicații și în București. Apărarea intereselor lor în Stat și legătura cu propria comunitate e asigurată din larg. Atunci când se amintesc bisericile, școlile, băncile diferitelor noastre mino-rități, ca să se arate că au la îndemână toate organele unei vieți și rostiri libere, nu trebuie să se uite nici, și mai ales pu-blicațiile). Împărțirea în ziare și reviste sau publicații de specialitate nu e strictă. Criteriile sunt și altminteri vagi, iar aici, nu erau pronicitoare, scopurile urmărite fiind altele. Despre punerea pe un fund de realitate a datelor uscate statistice, tiraj, cerc de cititori, valoare a publicației, dau lamuriri alte studii. Ceeace căutam să lu-minez eu, unificându-le într'un sens, re-iese limpede din harta de la urmă, care arată distribuția pe orașe și pe limba între-buințată (Cluj) 141; 61 românești; 42 un-

gurești; 28 germane; 6 altele. Timișoara 76. Oradea 40. Arad 35. Sibiu 32. Brașov 21. Lugoj, Satu Mare și Târgu Mureș 19).

În Satu Mare și Careii Mari în anul 1929 apăreau următoarele publicații în limba română. Satu Mare: Renașterea Națională, anul I, Nordul Ardealului, anul II, România de Nord, anul III, Sa-tu-Mare, anul X, Glasul Sătenilor, anul II, Gazeta Sătmărenilor, anul I, Curierul Sătmărarului, anul I; Careii Mari: Graiul Neamului, anul II. Reviste: Cimbora, anul VII, Viața școlară, anul V. Ziare în limba maghiară. Satu Mare: Hetfoi Friss Ujsag, anul VIII, Szamos, anul LX, Sztar-mari Hirlap, anul I. Careii Mari: Nagy-karoly es Videke, anul XLV, Sztarmar-negyei Kozlony, anul LIV, Ujsag, anul I. Reviste: Egyhazi Hirado, anul XVIII, Gazdak Lapja, anul VIII, Szabad szo, anul IX, Szeraf, anul I, Sziv, anul V, Uj Elet II. Careii Mari: Haladas, anul III."

”Maria, regina României”, un film necesar pentru regăsirea istoriei

Lansat de curând, “Maria, regina României” s-a dorit și în mare măsură a reușit să fie filmul românesc al toamnei. Văzându-l, l-am simțit ca un omagiu adus unei figuri istorice imense, o reamintare a mării regine din aura legendară în acel concret aproape palpabil pe care filmul îl poate produce în privitor. E un film necesar pentru redescoperirea istoriei reale. Dar nu e un film mare.

Fără îndoială, e un film frumos. Au fost puse în valoare locații autentice precum Palatul Cotroceni, Castelul Peleş, Quai d’Orsay din Paris, iar în post-producție au fost recreate zone din Calea Victoriei, Gara de Nord, Gare de Lyon, Place Vendome, așa cum arătau în 1919. Operatorul Gabriel Kosuth știe cum să lumineze o scenă, multe cadre fiind luxuriante, iar lunga planare pe deasupra unui rău înghețat care formează prima scenă promite mult. Dar realizarea tehnică a echipei de producție nu salvează filmul de mediocritatea celor mai importanți autori ai unui film: regizorul și scenariștii.

Regizorul britanic Alexis Sweet Cahill pare să fi gândit proiectul ca un fel de docudramă, genul de film care ar rula pe canale de televiziune de genul DIVA, Hallmark sau, poate, Viasat History. Dar scenariul, la care el a lucrat alături de Brigitte Drodloff, Gabi Antal, Ioana Manea și Maria-Denise Teodoru, în încercarea de a duce filmul de la dimensiunile standard de 50 de minute ale unei docudrame TV la proporțiile unui lung-metraj, deschide o mulțime de tangente inutile pe care nu le explorează suficient apoi. Apare figura prințului Știrbei, amant al reginei, dar nu aflăm mai nimic despre povestea lor

Daniel Plier (Regele Ferdinand) și Roxana Lupu (Regina Maria) în scena finală care consfințește succesul păcii

de dragoste. Multe personaje sunt abia schițate, iar altele, precum Zizi Lambino, înghesuite într-un tipar. Foarte multe roluri, chiar principale, sunt tratate unidimensional parcă dimadins, ca să scoată și mai mult în evidență măreția și talentul Reginei Maria de a rezolva probleme. Iar bietul Carol al II-lea, cu toate păcatele lui, nu merita să fie redus la caricatura din acest film. Mai ales că personalitatea sa atât de complexă ar merita un film aparte, care să aibă curajul să exploreze mai în detaliu tensiunile din familia regală, deloc puține și cu efecte până în ziua de azi.

Desigur, Roxana Lupu strălucește în rolul titular. Actrița stabilită la Londra a mai interpretat figuri regale (tocmai în docudrame) și a studiat atent personajul, reușind să dozeze cu grijă feminitatea reginei de dincolo de masca oficială. Priviri calde și ascuțite, mici încruntări, zâmbete de copilă și asprimi de om de stat, toate duc spre o compoziție jucată evident cu plăcere, deși puțin prea iconografică. Scenele în care regina se confruntă cu inerția politicianilor dau farmecul acestui film, care ar fi fost foarte reușit dacă se concentra doar pe trama de thriller politic din jurul Conferinței de pace. Cu limitele impuse de scenariu, ceilalți actori își compun atent personajele. Daniel Plier accentuează rigoarea germană a regelui Ferdinand, deschiderea sa din scena finală devenind emoționantă, iar Adrian Titieni scoate ce poate dintr-un Brătianu redus la nivelul unui secretar. Interesantă este prestația lui Patrick Drury în rolul președintelui american Wilson, într-o scenă cât de cât consistentă. În rest, totul în acest film pare să orbiteze în culori în jurul unei Regine-Soare. Se putea mai mult. Poate cu altă ocazie: fi-lonul istoric oferit de familia regală este bogat și încă prea puțin exploatat.

Un monument scenic și o meditație asupra patriotismului moral: “Pădurea spânzuraților” la Teatrul Național București

Multă lume consideră “Pădurea spânzuraților” în regia lui Radu Afrim evenimentul cultural cel mai nimerit din tot anul Centenarului pentru a omagia semnificațiile istorice și filosofice ale anului 2018. Subscriem fără ezitări la această părere după ce am avut ocazia să vedem spectacolul montat în Sala Mare a Teatrului Național București.

Este uimitoare sobrietatea și profunzimea cu care Afrim, cândva copil teribil al lumii teatrului, s-a aplecat asupra unui roman atât de dens și greu de dramatizat. Este încântătoare simplitatea decorului amenajat de Cosmin Florea: scena imensă a Sălii Mari e străbătută doar de un drum din lemn care duce la o casă extrem de simplă care se va metamorfoza în cele aproape 4 ore în club de dans, cazarmă, casa mamei lui Bologa, casa Ilonei, biserică și multe alte destinații, inclusiv studio de film, căci unele scene sunt filmate pe viu și proiectate pe fundal. Partea de video-mapping realizată de Andrei Cozlac contribuie în mod esențial la spectacol, chiar de la început, când cuvintele “REA URA” se preschimbă în titlul romanului pus în scenă, iar efectul chipului lui Ișus închizând ochii dezgustat în fața superficialității românilor de azi este devastator. Andrea Gavrilu s-a întrecut pe sine cu coregrafia unor impresionante scene militare colective, dezvăluind mult din tainele experienței de front, iar doi-

Celebra coregrafă Andrea Gavrilu s-a ocupat de complexe momente de mișcare scenică ce întregesc viziunea lui Afrim

nele cântate de Lenuța și Teodora Purja ușoară ironie amorul subit al lui Apostol pentru Ilona sau caracterul ușuratic al Martei.

Afrim șochează la început: o trupă de drijbari tocmai au masacrat o pădure, iar cabina din spate se dovedește a fi clubul “The Hanged”, unde tineretul își face de cap, jertfa eroilor părand uitată cu totul. Dar dialogul unui elev disperat că are Rebreanu pentru Bac cu cel ce se va dovedi a fi duhul și conștiința lui Bologa deschide drumul spre firul narativ al romanului, respectat cu multă fidelitate, deși Afrim nu se abține să ia în răs dis-

cursul Bisericii sau să condimenteze cu ușoară ironie amorul subit al lui Apostol pentru Ilona sau caracterul ușuratic al Martei. Este un spectacol de mare regie, uneori supraîncărcat (scena de convalescență, de exemplu), dar nicio invenție regizorală nu este fără sens - nici nuditatea, nici portretizarea generalului Karg ca o fantomă fără cap cărând un candelabru imens (o lumină, ce mai!), nici instalarea unei sculpturi brâncușiene pe post de mator deasupra cabinei polivalente. Toate acestea ar fi fost superflue și

supărătoare dacă nu ar fi existat munca asiduă cu actorii, căutarea veridicului în salba de roluri. Iar într-o distribuție imensă fiecare actor are ocazia să strălucească și protagoniștii își taie proverbiale parte a leului.

Apostol Bologa este un rol-maraton, tratat de Alexandru Potocean cu mare sensibilitate și realism, fără nicio emfază, nici în perorațiile filosofice, nici în iubire, nici în suferință sau exaltarea întâlnirii cu moartea. E un Bologa cât se putea de uman, o prestație de neuitat. Marius Manole își ia în serios rolul de conștiință și

chiar în momentele mute transmite, într-un fel, părerea lui Dumnezeu despre ce se petrece. Emoționant în umanismul său e Richard Bobnovczki în rolul căpitanului Klapka, iar Ciprian Nicula creează un Petre simpatic în credința lui, cu graiul ardelenesc pe care îl etalează, splendid și firesc, și Natalia Călin în rolul mamei lui Bologa. Istvan Teglas își ia toată negativitatea pe cap jucând atât rolul lui Varga cât și cel fără chip al generalului. Dacă în rolul Ilonei Raluca Aprudu este o icoană a feminității pure, virginală, oarecum sălbatică (fapt subliniat și de nuditatea folosită cu bun gust de regizor), Marta jucată de Ada Galeș e o imagine a depravării ultragiante, fără șansă de reabilitare. Florin Călbăjos și Alexandra Sălceanu oferă tipul familiei preotești, sursă eternă de glume la români. Liviu Popa și Cristian Bota sunt tandemul înger-demon Cervenko-Gross, iar Vitalie Bichir își pune o amprentă viguroasă în scurtul rol al grovarului Vidor. Teroarea și exaltarea se văd în Svoboda al lui Octavian Voina, iar Vlad Ionuț Popescu creează un moment de patetism în scena “eroului necunoscut”. Distribuția este evident mult mai largă și fiecare își face treaba cu mult profesionalism.

A fost criticată, poate pe drept, ușoara politizare a spectacolului. Dar meditația asupra patriotismului ca ideal moral și nu lozincă este binevenită, iar rezultatul e un spectacol monumental, aplaudat la scenă deschisă. Ar fi păcat să nu fie promovat pe DVD când seria scenică se va încheia.